

נאה דורש

פנינים ממיטב המגידים בהוצאת "יפה נוף"

שוטא דיינוקא בשוקא - או דאבוה או דאימיה

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת להם (כא, א)

הגמרא (סנהדרין נ"ב) מספרת: "מעשה במרים בת בלגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יונים. כשנכנסו יונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה: 'לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק?' וכששמעו חכמים בדבר, קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה".

שואלת הגמרא: מדוע קנסו את משמר בלגה על מעשיה של בתם? מה אשמים אנשי המשמר בחטא הבת? ומתרצת: "כדאמרי אינשי, שוטא דיינוקא בשוקא - או דאבוה או דאימיה".

לפי זה נתן לפרש, שלפיהן כתב רש"י: "אמור ואמרת - להזהיר גדולים על הקטנים", משום שיהיה להם לשוב הביתה בסיום יום עבודה בבית המקדש, להאנח ולומר לאשתו: "אוי! איזו עבודה קשה היתה היום. יותר טוב שלא תשאלי. כל אחד בא עם הספור שלו. זה עם החטאת שלו, וזה עם התודה שלו. לא היה לי זמן לנשם..."

הבן מקשיב לדבריו, ומה הוא מבין? מה הוא למד? הסתכלות שלילית על עבודת בית המקדש.

לכן הזהירה התורה את הגדולים: כשאתם באים הביתה - תדברו בכבוד על בית המקדש, כי הילדים הקטנים למדים מכם! שוטא דיינוקא בשוקא - או דאבוה או דאימיה! אלמלא שמעה מרים את התיחסותה השלילית של בית אביה למזבח - לא היתה מבעטת בו ומדברת עליו כפי שדברה.

ומוסיף דבר מענין מאד, ממש פלאי פלאים:

הגימטריא של המלים "אל הכהנים בני אהרן להזהיר גדולים על הקטנים" (אלף שלש מאות ותשעים), היא בגימטריא של המלים "שוטא דיינוקא בשוקא - או דאבוה או דאימיה" (עם הכולל).

(רבי שלמה לוינשטיין שליט"א - נאה דורש)

אנשים גדולים נוהרים גם בפכים הקטנים

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת להם (כא, א)

הגמרא (יבמות קיד ע"א) דורשת על פסוק זה: "אמור ואמרת - להזהיר גדולים על הקטנים".

אמרה חסידית מפרסמת אמרת כן: "להזהיר גדולים על הקטנים" - רמז ואזהרה לאנשים גדולים ובעלי מדרגה שלא יזלזלו בדברים שנחשבים ונראים קטנים, שהרי אמרו חז"ל (יבמות קכא ע"ב), שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, כפי שנאמר: "וסביביו נשערה מאד" (תהלים ג, ג). כל מעשה שלילי של אדם גדול, גם אם בעיניו הוא קטן, הרי הוא חלול ה'.

מספר על מרנא ה"חפץ חיים" זצ"ל, שהיה צריך לנסע לוילנא, לאספה חשובה שעסקה בענינים שברומו של עולם. הוא הגיע לתחנת הרכבת מבעוד מועד, אך דקות ספורות לפני בואה של הרכבת, נגש אליו יהודי שלא הכירו, ובקש ממנו לבוא עמו להשלים מנין, מאחר שיש רק תשעה יהודים בבית הכנסת.

ה"חפץ חיים" שקל את הענין בכבד ראש. מצד אחד, האספה שאליה הוא נוסע חשובה מאד, ובעלת השפעות והשלכות על כלל הצבור. אם לא יעלה על הרכבת הקרובה, יאלץ להמתין מספר שעות עד הרכבת הבאה, ויש כאן גם בטול תורה. מצד

שני, יש כאן חשש של חלול השם. האיש יחזר לבית הכנסת, ויספר שהפציר באדם שנואה צדיק, עם זקן ופאות, שיבוא להשלים מנין, והלה התעצל ולא רצה לבוא, והתחמק בתרוץ קלוש שממהר הוא לאספה בעלת חשיבות לכלל ישראל...

ה"חפץ חיים" הכריע, שמושב שיפסיד את הרכבת, עם כל המשתמע מכך, ובלבד שלא יהיה חשש חלול ה'.

עוד נתן אולי לומר בדרך צחות: "להזהיר גדולים על הקטנים" - גם אנשים גדולים צריכים לא לשכח לשים לב לפרכים הקטנים.

והאמת היא, שדוקא אצל אנשים גדולים מאד אנחנו מוצאים זהירות מפלגת גם בזויות, לכאורה, בפכים שנראים קטנים מאד.

רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל כהן פראש ישיבת "קול תורה" בירושלים במשך עשרות שנים, ואני זכיתי ללמד בישיבתו. פעם בכמה חדשים היה נוהג לבחון את תלמידי הישיבה, ואנחנו, התלמידים, רעדנו מהמבחן. לא היה זה פחד מענש פלשה, זו היתה יראת כבוד, יראת הרומויות מדמותו הנערצת של ראש הישיבה. רק לאחרונה ספר לי, שכדי לא להביך שום בחור, הוא היה תמיד מתאים את השאלה באופן מדויק לרמה ולדיעות של התלמיד, ושאל רק שאלה שידע שיוכלו לענות עליה.

אני זוכר היטב את הבחינה הראשונה שלי, שהיתה בשנת תשכ"ז. הרב התחיל לשאל את התלמידים, מימין לשמאל, עד שהגיע אלי. רעדתי כהגון. בדיוק כשהתחיל לשאל אותי, נשמעה אזעקה. פרצה מלחמת ששת הימים. התחננה שלי היתה שכל המלחמה נועדה כדי לפטר אותי מהמצב הלא נעים. אמרתי לעצמי: "לפיהן צריך כל אחד ואחד לומר, בשבילי נבצר העולם..."

עוד ראינו את תשומת לבו של האדם הגדול שבגדולים לזויות, לכאורה, שמסרתו להיטיב עם הזולת:

באירופה היה מקביל לכתב את שם המשפחה של הרב עם האותיות ע' וא', המשמשות כאותיות נקוד, כמקביל בשפת האידיש - אויערבך. כך היה הרב חותם את שמו תמיד, וכך הופיע גם על ה"בלאנק" הרשמי שלו, אבל כאשר היה שולח מכתב, היה כותב מאחורי המעטפה "אויערבך". שאלוהו מה נשתנה, ואמר רבי שלמה זלמן: "הדור אינו מרגל בתוספות אלו. הוא עלול להסתבך, ולא ידע כיצד לקרא שם זה".

כך, גם בפכים הקטנים נכרה גדלותו העצומה. למרות שראשו היה בשמים - רגליו היו על הקרקע. הוא נתן דעתו גם על הפרטים הקטנים ביותר, כדי לא לפגוע שלא במתכונן, ולא לגרם אי נוחות אף במעשה הפעוט ביותר.

רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, ראש ישיבת מיר, ענך התורה והמוסר, היה כותב תמיד את שמו - מחמת ענוותנותו - ללא תארי "הרב". פשוט, חיים שמואלביץ. כך גם כתב בצד האחורי של המעטפות, כאשר שלח מכתבים. פעם אחת שנה ממנהגו, וכתב בצד האחורי של המעטפה "הרב חיים שמואלביץ". שאלוהו לפשר השנוי, ואמר: "מכתב זה ממען ליהודי זקן אחד, גלמוד ובודד, שמתגורר בבית אבות. אין לו משפחה ואין לו ידידים ומכרים, ואף אחד אינו בא לבקר. חשבתיו, שאם יראה הצות שהוא מקבל מכתב מרוב מפרסם, אולי יתייחסו אליו ביתר כבוד ויקדישו לו יותר תשומת לב. אמנם אני רגיל לכתב כך, אבל אם זה יכול לסייע ליהודי, אותר על מנהגי".

גדולי ישראל האמתיים, דוקא בגלל גדלותם העצומה, לא

השיחו דעתם אף מהפרשים הקטנים ביותר. ובמקביל, יש לתת את הדעת לצד אחר של "להזהיר גדולים על הקטנים" - להזהיר את אלו שרוצים להיות גדולים, שיקפידו על הדברים הקטנים. מהדקדוק בפרשים הקטנים, נעשים גדולים.

(רבי אברהם צבי מרגלית שליט"א - נאה דורש)

חזרו למערכתכם

אליהו לא נכנס למערה

בגמרא (שבת לג ע"ב) מספר, שלאחר שתיים עשרה שנים, שרבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו ישבו במערה: "אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא" - בא אליהו הנביא ועמד על פתח המערה. "אמר: 'מאן לודעיה לבר יוחאי דמית קיסר ובטיל גזירתיה?' - מי יאמר לבר יוחאי שמת הקיסר ובטלו גזרותיו?"

"נפקו" - יצאו רבי שמעון ורבי אלעזר מהמערה. "חזו אינשי דקא קרבי וזרעי" - ראו אנשים חורשים וזורעים את שדותיהם. "אמר [רבי שמעון]: 'מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה! כל מקום שנותנים עיניהם - מיד נשרף. יצאה בת קול ואמרה להם: 'להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערכתכם! הדור אוול" - הלכו וחזרו למערה. "איתיבו תריסר ירחי שתא" - ישבו שם שנים-עשר חדשים. "אמרי: 'משפט רשעים בגיהנם - שנים עשר חדש'. יצאה בת קול ואמרה: 'צאו ממערכתכם! נפקו" - יצאו. "כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר - הוה מסי רבי שמעון" - כל מקום שרבי אלעזר היה מכה, רבי שמעון היה מרפא. עד כאן המעשה.

יש לדקדק בדברי חז"ל:

א. אליהו הנביא הרי היה מגיע כל יום למערה ללמד עם רבי שמעון בר יוחאי את סודות התורה. כל יום הוא היה נכנס אל תוך המערה. מדוע, אפוא, באותו יום, שהוא בא לבשר לרבי שמעון בר יוחאי שמת הקיסר, ובטלה הגזרה, הוא לא נכנס פנימה, אלא "קם אפיתחא דמערתא" - נעמד על פתח המערה?

ב. מדוע הוא פונה ומדבר בלשון נסתר: "מאן לודעיה [מי יודיע] לבר יוחאי דמית קיסר ובטיל גזירתיה?" מדוע אין הוא פונה אליו ישירות ואומר לו: 'בר יוחאי, מת הקיסר ובטלה גזרתו'?

ג. מדוע בפעם הראשונה לא הופיעה בת קול להודיע לרבי שמעון בר יוחאי שמת הקיסר, והוא יכול לצאת מהמערה, ורק בפעם השנייה "יצאה בת קול ואמרה: צאו ממערכתכם"?

התשובה לכך היא: אליהו הנביא לא רצה להכנס אל תוך המערה, משום שלא רצה להפריע לרבי שמעון בר יוחאי באמצע תלמודו!

להכנס אל רבי שמעון בר יוחאי פנימה, אל תוך המערה, או אפילו לפנות אליו באופן ישיר ולספר לו: "מת קיסר ובטיל גזירתיה" - זהו בשול תורה! משום כך, אליהו נותר לעמד בפתח, וכן לא הפנה את דבריו באופן ישיר לרבי שמעון בר יוחאי, אלא דבר בלשון נסתר, כדי שלא הוא יגרם לרבי שמעון בר יוחאי להפסיק את תלמודו.

בנוגע לשאלה השלישית, יש אומרים כי "בת קול" היא מעין נבואה, ולפי שכלפי שמאי היה גלוי וידוע שרבי שמעון בר יוחאי לא יצא מהמערה אחרי שתיים עשרה שנה, אלא ישבה בה שנה נוספת, לפיכך לא היתה זאת בת הקול שאמרה לו, בפעם הראשונה, "צאו ממערכתכם". רק לאחר הפעם השנייה, שהיתה זו יציאה סופית ומחלטת, אמרה בת הקול: "צאו ממערכתכם".

רבי אלעזר התעלה יותר

יש להבין: אם היו שואלים אותנו, מי, לדעתנו, מבין השנים, רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר - המשיך לשרף ומי רפא? לבטח היינו משיבים שרבי שמעון בר יוחאי, הזקן, המנתק מחיי החמר, שהיה ספקן מסבכו [כמבאר במסכת מעילה (יז ע"ב), ע"נ שם] - הוא זה שהמשיך לשרף, ורבי אלעזר, הצעיר, שמבין יותר ללבם של בני האדם, שעסוקים בחרישה ובזריעה ובחיי שעה - רפא!

למעשה, הגמרא אומרת להפך: "כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר - הוה מסי רבי שמעון". הדבר צריך עיון, שהרי הדורות מתמעטים, ישנה ירידת הדורות, וחבב כל אדם לומר: "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי". אם כן ההגיון אומר שרבי שמעון ישרף ורבי אלעזר ירפא?

לפני שנאמר את התשובה, נבקש סליחה מרבי שמעון, מתוך בשחון מלא שהוא יסלח לנו! שהרי כך כתוב (סנהדרין ע"ב):

"בכל אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו". אם אומרים לאב שבנו גדול ממנו, הוא לא מקנא. קל וחמר כשהבן הוא גם תלמיד.

נבקש, אפוא, סליחה מרבי שמעון בר יוחאי, ונאמר: רבי אלעזר התעלה במערה יותר מרבי שמעון אביו! יש לכך כמה סבות:

א. רבי שמעון נכנס למערה מתוך כפייה. המלכות רדפה אחריו. רבי אלעזר נכנס למערה מרצונו החפשי.

ב. רבי אלעזר חזם בכל רגע ורגע, מלבד מצות תלמוד תורה, גם מצות כבוד אב, והזכות הזאת לא היתה לרבי שמעון.

ג. עצם הכניסה למערה לא היתה עבור רבי שמעון "תוספת סכון". בלאו הכי רצו להגר אותו. לא היתה אצלו אפוא מסירות נפש מיחדת בכניסה אליה. עבור רבי אלעזר היתה הכניסה מסירות נפש של ממש. הוא לא היה נדון להריגה, ואם היו מוצאים אותו במערה, יחד עם אביו - היו הורגים אותו.

דוקא רבי אלעזר, שבחר מרצונו החפשי להכנס למערה, התעלה מאד, ולא הבין כיצד אנשים, מרצונם החפשי, מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. הוא לא הצליח להבין מדוע הם לא נכנסים, מרצונם החפשי, למערה, לחיי תורה.

ואלו רבי שמעון, שנכנס למערה בכפייה, הבין: בשלמא אני נכנסתי למערה כי פנו עלי להכנס, אבל אותם אנשים, העסוקים בחרישה ובזריעה, לא פנו אותם להכנס, ואפשר להבין אותם מדוע הם אינם נכנסים.

לכן רבי אלעזר שהתעלה יותר, שרף, ורבי שמעון רפא.

האם שנה נוספת לא תחמיר את המצב

דבר נוסף יש להבין: בפעם הראשונה, אחרי שרבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר יצאו מהמערה, כתוב: "כל מקום שנותנים עיניהם - מיד נשרף". ואז יוצאת בת הקול ואומרת להם: "להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערכתכם".

והרי אם יחזרו למערה, לכאורה המצב יחריף שבעתים. כל המציאות הזאת ש"כל מקום שנותנים עיניהם - מיד נשרף", נגרמה בגלל הניכיה במערה! מה יעזר, אפוא, אם ישונו למערה, המצב רק יוסיף ויחמיר: אם עד עתה הם שרפו רק שדות ובתים, מעתה הם ישרפו, חלילה, גם אנשים...

נחזק, מעט, את השאלה: כל גדולי התורה שעמדו להם לישראל מימות משה רבנו, זקנים, נביאים, תנאים, אמוראים - גם הם למדו תורה בעמל וביגיעה. כלם גם ראו בעיניהם "עולם כמנהגו נוהג", ולא נתנו בו את עיניהם לשרפו. לא שמענו על אף אחד מהם ששרף במבטו אדם שראו חורש וזורע. מדוע רבי שמעון ורבי אלעזר כן שרפו?

ובהכרח ששונה מי שלומד שתיים-עשרה שנים בתוך מערה, מתכסה בחול, וגופו מתמלא בבקעים ובסדקים, אוכל חרובים ושונה מים במשורה - מכל לומד אחר! שונה מי שבמשך שתיים-עשרה שנה מנתק לגמרי מכל היות העולם, מכל שיח ושיג עם אנשים, וכלו דבוק בשכינה ובסודות התורה. אדם כזה, לא מסגל לראות לפתע עולם כזה, בו אנשים "מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", ומיד "כל מקום שנותנים עיניהם - נשרף".

אם כך קשה, מדוע אמרה להם בת הקול: "חזרו למערכתכם", הרי אחרי שנה נוספת של דבקות והתעלות, קל וחמר ש"כל מקום שיתנו בו עיניהם - ישרף"!

המפרשים משיבים ואומרים, כי לאחר שנה נוספת של התעלות, מגיעים למדרגה יותר גבוהה: שיכולים לתת עינים ולשרף, ומחליטים שלא לשרף!

מעין זה מצאנו אצל יונתן בן עזיאל. "אמר עלי על יונתן בן עזיאל, בשעה שיושב ועוסק בתורה - כל עוף שפורח עליו מיד נשרף" (סנהדרין כח ע"א). מביא הריטב"א בשם הירושלמי ששאל, אם כך היה כחו של התלמיד, רבי יונתן, מה היה כחו של רבו, הלל הזקן? מה היה קוה לעוף שעבר מעל הלל הזקן בשעה שהיה יושב ועוסק בתורה?

אחת התשובות לכך היא, שהלל היה נותן לעוף לעבר, בלי לשרף אותו! זוהי מדרגה גבוהה יותר: כשיש את היכולת לשרף, ומחליטים שלא לשרף!

אחרי שנה נוספת של תורה והתעלות במערה - נתן